

Az időjárástól függően évente többször permeteztek peronoszpóra és lisztharman ellen. A kékgalicot vagy mészoldatot régen cirokseprűvel szórták a szőlőre. Az ős legvárta eseménye a szüret volt. A szőlőfürtöket lányok, asszonyok szedték görbe késsel vagy szőlőollóval. A szebb fürtöket étkezés céljára külön kosárba, a többi a szüreti edényekben (dézsa, favödörök) rakták. Ezekből a férfiak puttonyokba, csöbrökbe gyűjtötték össze s szállították el a szüretelőhelyre, ahol a taposókádba öntötték. A szőlő feldolgozását három szakaszban végezték:

Szőlőzúzás: A múlt század végéig fabunkókkal vagy 3–5 csonkolt ágban végződő karóval törték össze (csomoszó, csömöszlő stb.) a szőlőt. A XX. századtól kezdve kezdték használni a szőlőmalmot (daráló, őrlő, morzsoló). Ez először fahengeres szerkezetű, később vashengeres, széles garatú, gyári készítésű volt.

Mustnyerés: Korábban a taposókádban a fürtöket emberi erővel taposták, később mechanikai eszközökkel történt a sajtolás.

A mustot szűrőkason keresztül megszürték, majd tölsér (levő, léhő) segítségével az előkészített hordókba töltötték. A taposás, sajtolás után visszamaradt részt (héj, mag, csutka), a *törkölyt* (maláta) is hasznosították. Törkölybort vagy törkölypálinkát készítettek belőle. Hasonló sors érte a kb. február elején lefejtett bor után visszamaradt *aljort* vagy *borseprőt* is.

A szép kiállítást Kaprálik Zsuzsanna, a Csemadok KB szakelőadója állította össze.

Puntigán József

Lesz-e székely templom a Völgységben?

Két évvel ezelőtt érkeztek az első hírek: templom épül a második világháború éveiben Bukovinából útra kelt, végül a Dél-Dunántúlon letelepedett székelyek számára. Olyan templom, mely építészeti megoldásában is – külső esztétikai megjelenésében és belső berendezési stílusában – ennek a hányatott sorsú, sokat szenvedett népcsoportunknak a lelkeségéhez igazodik. Segíti őket abban, hogy feledni tudják a másfél száz évig otthont adó földet, így ezáltal is jobban kötődhetnek ahhoz a tájhoz, melyen több mint négy évtizede újra hazára találtak. A tolnai Völgység és a bukovinai székelyek ősi szakrális hagyományait kell tehát egygőz forrasztania ennek az új Isten házában. Ilyen szentély szükségét régóta érzi ez a hívő közösség. Talán azért, mert – ez bizony már köztudott – nagyon nehéz körülmények között kezdődött el a székelyek itteni beilleszkedése. Egyaránt maradandó, hosszan gyógyuló sebet kaptak a már ott élők (akiket részben otthonaik elhagyására köteleztek) és a hazatelepettek.

Napjainkban a pécsi püspökség területén (Tolnában és Baranyában) élő székelyek pontos lélekszámát nehezen lehetne kimutatni. Még az 1945 tavaszán-nyarán érkezett menekültek számbavételénél is akadtak nehézségek. Teljes bizonyossággal tudjuk azonban: Bácskába kerülésükkor, 1941-ben, még tizenhét ezer-hétszáz-an voltak. Innen történt továbbmenekülésük során, súlyos vérvesztéseket szenvedtek: gyermekeik közül sokan meghaltak, a felnőttek egy részét pedig – amint ezt Sára Sándor filmtrilógiájában is láthatjuk – kegyetlenül lemészárolták. Némely családok elsodrótak a faluközösségekől, Budapest környékére kerültek. A két megye földosztási adatai szerint, mintegy tizenötezer fő kapott új életlehetőséget a Hegyhát és a Völgység táján. Hatszáz – Andrásfalváról származó – lélek kivételével, valamennyien katolikusok. Hitükhöz és papjaikhoz ragaszkodók. Ősi székely hagyományait, köztük a vallásiakat is őrzik. A madfalvi veszedelem (1764) idején is papjaikkal – élen Zöld Péter plébánossal – menekültek át a Kárpátok hegyláncán, de 1941. évi visszatérésük ugyancsak lelki vezetőik (Németh Kálmán, Sebestyén Antal) irányításával történt.

A templomépítés híre nemcsak a székelyek szívét töltötte el örömmel, velük osztoztak mindazok, akik szívükön viselik beilleszkedésüket. Sokan – a papság és a hívek egyaránt – olyan jellegű kegytemplom, lelki központ felépítésére gondoltak – ha szerényebb keretek között is –, mint amilyen szerepet Csíksomlyó tölt be a keleti magyarság életében. Hallottunk olyan elgondolást is – s ez is megízlelendő –, hogy váljék az épülő szentély, Isten dicsőségének hirdetésén túl, a tájon élő népek – magyarok és németek – megértésének, szeretetének szimbólumává. Szép gondolat, s a kettő nem zárja ki egymást. Hiszen mérhetetlenül sok fájdalom okozója volt itt a múltban a megértés hiánya. Gyakorta hangzott el, nem is mindig tájékozatlanságból: a magyarság önként kezdeményezte kétszázézer német ajku honpolgárunk háború utáni kitelepítését. Azért, hogy helyük legyen a székelyeknek. A korabeli források ismeretében ma már egyértelmű: ez a vélekedés nem felel meg a valós történelmi tényeknek. Mindkét népcsoport az embertelen háború áldozata.

A templomépítés gondolatának megszületését azonban hosszas csend követte. 1988 tavaszán aztán friss hírek érkeztek: a bonyhádi espereskerületben, Kismányokon kiásták a Völgységben épülő székely templom alapjait. A tavasz beköszöntével megindultak a munkálatok. Az előkészítési szakasról, az elmúlt másfél év történetéről azonban keveset tudunk. Arról ugyancsak, hogy miért változott meg több ízben az építési terv. Emiatt ugyanis, az egyházközség határain túl, még olyan kétségek is gyökeret vertek, mintha végül is nem az eredetileg elgondolt székely templom épülne fel. A bizonytalanságot kivált két körülmény táplálja. Egyik a helykiválasztás. Kismányok – Nagymányok filiája – apró falu, településség nem a legideálisabb. Igaz, földrajzi fekvése nagyon szép, a Mecsek északi nyúlványainak

egyik festői völgyében helyezkedik el, a Völgyesség Baranyával határos peremén. Lakóinak száma, az 1984. évi Katolikus Almanach adatai alapján, mindössze 465 fő, ebből 360 katolikus székely, a többi evangélikus vallású német. A telepesek zömmel hadikfalvi, kisebb részben istensegísi eredetűek. 1945 májusában érkeztek, s mivel a helységnek katolikus temploma nincs, hamarosan berendeztek egy szükségkápolnát. *Magyarország Nagyasszonya* tiszteletére szentelték fel. Ebben helyezték el a Hadikfalváról magukkal hozott faragott, színezett Madonna-szobrot, a csíksomlyói hasonmását. A liturgikus reformot követően *Lőrincz Imre* székely népművész, szép szembeforduló oltárt, ambó és keresztelő-kutat faragott, a Szűz Máriát ábrázoló oltárképet pedig díszes székely motívumú faragott keretbe helyezte. Van tehát realitása; hogy Kismányokon valósuljon meg a völgyességi katolikus hitű székelyek vágya. A bizonytalanság második elemét az adja, hogy másfél év alatt, négy változatban készült el a kivitelezési terv. A templom minden módosításnál *elvesztett* valamit az erdélyi reminiszenciákat ébresztő jellegzetességéből. Ezt a hangulatot főként az eredeti terv harangtornya képviselte volna. Az első változat szebb, hagyományhűbb volt a jelenlegi változatnál. A negyedik tervváltozat szerint, a templom külső falazata nyerstégla (klinker) burkolással készül, vakolás nélkül. Esztétikai összhatásában inkább skandináv protestáns templomra emlékeztet.

Miközben jómagam ugyancsak azon töprengök, minként fogja a negyedik tervváltozat szolgálni a székelység lelki központjának célját, előveszem könyvespolcomról egykori csepeli tanáromnak, a hazai templomművészet kiváló szakemberének, Levárdy Rezsőnek a munkáját, a Magyar templomok művészetét. Szemem az alábbi sorokra téved: „Vannak, s nem kis számban, akikből az einsteini aggodalom nem távolodást vált ki, hanem a szeretet parancsát, igazságosságát és az áldozatvállalást követő isteni tanítás megalkuvást nem ismerő követését. Az ő számukra épülnek az örök táplálékot családias közösségekben szétosztó oltárok és az útkeresésükben eligazítást nyújtó szószékek.”

Isten és a völgyességi hívő székelyek számára készül tehát a kismányoki templom. Ezért bízunk benne: az építkezés folyamán eloszlanak a kétségek. Mindenki megnyugszik. Talán oly módon: ahol utólag még lehetőség van rá – mint a harangtoronynál –, visszakerülnek a székely néplelékekhez közelebb álló építészeti megoldások.

Hajdú Demeter Dénes

Balla Péterre emlékeztünk

*Balla Péter (1908–1984)
(Bérci László felvétele)*

Emléktáblát avattak Vecsésen. A helyi hagyományok ápolása különösen örvendetes a nagyvárosok környékén, alvó-községek szundító öntudatának ébresztéseként. Elismerés illeti a helyi tanácsot, a HNF helyi bizottságát és a Honismereti Kört, hogy a népdal-tanítás országos népszerűsítőjének, Balla Péternek a János u. 5. sz. alatti lakóházát – születésének nyolcvanadik évfordulóján – emléktáblával jelölte meg.

Mint azt a szülőföld, Hajduszoboszló, honismereti bizottságának elnöke, Erdei Gyula, és a vecsési népfronttitkár, Ósz Béla elmondották, Balla Péter egész életét a magyar népzene és a magyar népdal szolgálatába állította. Bukovinai, moldvai, somogyi gyűjtései népzeneink kincstárát gyarapítják: a *Soli Deo Gloria* Szövetség és a Népművészeti Intézet kiadásában megjelent népdal-csokrai, az 1943-as szárszói konferencián tartott előadása pedig a hazai ének-mozgalom erősítéséhez járult hozzá. Legfőbb szerepet ebben mégis kiemelkedő szak tudása, puritán, sugárzó személyisége játszott, országjárása során ezekkel és tízezrekkel ismertette, szeretette meg a népdalt. „Ha továbbra is lesznek az országnak Balla Péter-ei, akkor könnyebben tud felemelkedni.”

Az avató-ünnepet a vecsési szb férfikara tette színesebbé, az ünnepség végén pedig, mintegy az élő népdal bizonyosságául, a csaknem 300 résztvevő – többnyire Balla Péter tanítványai – ajkán csendültek fel a mesterüktől tanult dallamok.

Értő hallgatóságát annak idején ez a hivatásának élő tanár néha hegedűjátékával ajándékozta meg, szívesen játszott a *Sátán dala* című saját szerzeményét is. Erre, és szuggesztív egyéniségére emlékezve írta és adta most elő Bede Anna költő *Balla Péter hegedül* című versét, mely így végződik: